

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΑΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες (246)

Πινακοθήκη ρεθεμνιώτικης μικρασιατικής ιστορίας (7)

Διανύουμε τις τελευταίες μέρες του χρόνου κι οι «Αναδιφσεις» δεν θα μπορούσαν να έχουν ως θέμα τους άλλο από εκείνο που κυριάρχησε, τα εκατόχρονα της μικρασιατικής εκστρατείας και καταστροφής. Έχω αφιερώσει τις στήλες πολλές φορές μέσα στο 2022 και το κάνω και σήμερα, όχι για τελευταία ασφαλώς φορά. Υπενθυμίζω στους αναγνώστες ότι είχα υποβάλει στον δήμο πλήρη πρόταση για διοργάνωση σχετικής έκθεσης και ημερίδας, στην οποία θα συμμετείχαν πολλοί Ρεθεμνιώτες, ερευνητές και συλλέκτες, χωρίς να τύχω ποτέ απάντησης, έγγραφης ή και προφορικής. Συνεχίζω λοιπόν από εκεί που είχα μείνει, την ενσωμάτωση των προσφύγων στο Ρέθυμνο.

Σημαντικό τμήμα του προσφυγικού αστικού πληθυσμού ασχολήθηκε με τη θάλασσα και τα επαγγέλματά της, χωρίς να ισχύει το αντίθετο, ότι δηλαδή τη φοβήθηκαν, ως ήσυχτοι άνθρωποι που ήταν, που αναφέρει ο Π. Πρεβελάκης στο «Χρονικό μιας Πολιτείας».

Ασχολήθηκαν με τη θάλασσα όχι μόνο κάποιοι σχετικά ευκατάστατοι, όπως ο πολυφωτογραφημένος Λ. Κουμιάτης (Βράκας) της προηγούμενης φωτογραφίας, αλλά και άνθρωποι που δεν είχαν στον ήλιο μόρα, όπως οι έξι από τους επτά της διπλανής φωτογραφίας.

Ασχολήθηκαν όμως και μ'έναν ακόμα δύσκολο τομέα, αυτόν των φορτοεκφορτώσεων, συγκροτώντας δύο διαφορετικά σωματεία, εκείνα των μεταφορών από τα καράβια και το άλλο, της «ξηράς». Στον τομέα δέσποζαν δύο εμβληματικοί και στην εμφάνιση Μικρασιάτες, ο συνδικαλιστής Ι. Καλδερίμης (ο λεγόμενος και «Ρουμάνος») και ο επιβλητικός Κ. Φωτίου.

Οι πρόσφυγες κατέκλυσαν και τον τομέα των τροφίμων, σε επίπεδο τόσο εισαγωγής όσο και πώλησής τους, κυρίως σε μανάβικα. Ονόματα που έχουν μείνει στην κοινή μνήμη είναι οι αδελφοί Χάσιου, ο Παναγιώτης Μουμτζής, ο Λαρέντζος, ο Δελγιώργης, ο Γιάντζος και άλλα.

Το ίδιο συνέβη και με τον τομέα των «μαγείρικων», που άφησαν εποχή στην πόλη. Ο Παναγιώτης και ο Βασίλης Σιμιτζής, ο Γιάννης Μακρής με τη «Θωμάδα» του, ο Σκαρβέλης και αρκετοί άλλοι έμειναν κι αυτοί στην κοινή μνήμη.

Μη έχοντας το παραμικρό κεφάλαιο, παρά μόνο τα χέρια και το εμπορικό πνεύμα, πολλοί από τους πρόσφυγες ασχολούνταν με το υπαίθριο εμπόριο, στους τομείς των τροφίμων, των εδεσμάτων και των φιλικών. Γνωστές φυσιογνωμίες ήταν εκείνες του Νίκου Χατζημακρή, του Μανωλάκη, του Ντινιόζου κ.ά.

Άλλος προνομιακός τομέας απασχόλησής τους αποδείχτηκε εκείνος των μεταφορών. Τόσο τα κάρα όσο και οι σουστές, δηλαδή τα φορτηγά και ημιφορτηγά της εποχής, «κατελήφθησαν» από πρόσφυγες. Το ίδιο σε μικρότερο βαθμό συνέβη και με τις άμαξες της εποχής, που οδηγούσαν στα Χανιά και στο Ηράκλειο, με γνωστότερο στον τομέα αυτό τον Νίκο Φατσή.

Οι δρόμοι που οδηγούσαν στις γειτονικές πόλεις και στα επαρχιακά κέντρα κατέστη δυνατόν να διανοιχθούν και να σκυροστρωθούν εξαιτίας της προσφοράς των φθηνών εργατικών χεριών της προσφυγιάς. Το ίδιο συνέβη και με τα μεγάλα δημόσια έργα του Μεσοπολέμου, όπως τα διδαστήρια της πόλης (2^ο και 3^ο δημοτικό, Αρρέων, Θηλέων), το Ορφανοτροφείο, το Τελωνείο κ.ά.

Χωρίς τα φθηνά εργατικά χέρια των Μικρασιατών δεν θα μπορούσαν να λειτουργήσουν οι μεγαλοβιομηχανίες της πόλης, η ΒΙΟ (Ελαιουργία της Ελλάδος), η πλινθοκεραμοουργία Τσουράλη και το πυρηνελαιουργείο της Αγίας Φωτεινής.

Οι πρόσφυγες πήραν στις πλάτες και στα χέρια τους τον δύσκολο τομέα της σαπωνοποιίας, με ονομαστούς βιοτέχνες, όπως ο Παντζάρης και ο Πίσσας αλλά και σαπωνοποιούς, όπως ο Κουκουβάγιας, ο Κουκουναράς και ο Παρασκευάς.

Οι άγονοι λόφοι πάνω από τη Λεωφόρο και όλος ο νομός μπόρεσε να πρασινίσει χάρη στην τεχνονομία του αμπελιού και της σουλτανίνας που έφεραν μαζί τους οι - αγρότες στην πλειοψηφία τους - πρόσφυγες που έφτασαν στον τόπο μας.

Το ίδιο συνέβη και με τον καπνό, σε σημείο που το Ρέθυμνο απέκτησε και βιοτεχνία σιγαρέτων. Βέβαια τα παραγόμενα στον τόπο καπνά αποδείχτηκαν χαμηλής ποιότητας, γι' αυτό και στη συνέχεια απαγορεύτηκε η καλλιέργειά τους.

Θα συνεχίσω όμως και κατά τη νέα χρονιά για την προσφορά των προσφύγων, στην πόλη και τα χωριά του Ρεθύμνου (χάρτης εγκατάστασης), χωρίς να σταματήσω να υπενθυμίζω ότι ταυτόχρονα σημειώθηκε μια σημαντική απώλεια, εκείνη των ισάριθμων Τουρκορεθμνίων προσφύγων, που έφυγαν με την ανταλλαγή των πληθυσμών. Θα συνεχίσω επίσης να τονίζω τον αναζωογονητικό ρόλο όχι μόνο των παλιότερων αλλά και των σημερινών προσφύγων, που στηρίζουν σημαντικούς οικονομικούς τομείς της χώρας, όπως η γεωργία, η οικοδομή, η βιομηχανία κ.λπ. Είμαι σίγουρος ότι όπως τα Μικρασιατόπουλα δεύτερης και τρίτης γενιάς ήρθαν να κατακτήσουν την επιχειρηματικότητα, τις υπηρεσίες και τις επιστήμες, το ίδιο θα συμβεί, κι έχει αρχίσει ήδη να λαμβάνει χώρα, με τους πρόσφυγες και μετανάστες των τελευταίων δεκαετιών. Καλή και παραγωγική νέα χρονιά, με υγεία πάνω απ' όλα!

Πάμε Χανιά, για την έκθεση;

Αναφέρθηκα παραπάνω στην έκθεση την οποία δεν θέλησε να διοργανώσει στο Ρέθυμνο ο δήμος μας αλλά και κανέναν άλλος φορέα. Ευτυχώς οι γείτονες Χανιώτες είναι πιο προοδευτικοί και δραστήριοι και διοργάνωσαν μια δικιά τους, εξαιρετική σε ποιότητα. Στεγάζεται στο Πνευματικό Κέντρο και παραγωγός της είναι η Πολιτιστική Εταιρεία Κρήτης, με επιμελητή τον Λευτέρη Λαμπράκη. Τίτλος της: «Μικρά Ασία, έκθεση προσφυγικού ελληνισμού». Περιλαμβάνει χάρτες, έργα τέχνης, σπάνιες εκδόσεις, εικόνες, εκκλησιαστικά κειμήλια, φωτογραφίες, γραβούρες, ενδυμασίες, κοσμήματα, χειροτεχνήματα, προσωπικά αντικείμενα, πολεμικά κειμήλια, αρχαιολογικά, εφημερίδες, επιστολές, κάρτες και πολλά ακόμη τεκμήρια. Αποσπάσματα επίσης από προσωπικές μαρτυρίες συμπληρώνουν την αφήγηση επί οθόνης. Όσοι φιλόδοξοι προσέλθετε!

